

би кримінально-правове визначення тероризму, а також конкретний перелік діянь, що складають різні форми терористичної злочинної діяльності. Видається, що для реалізації цілей кримінального закону достатньою характеристикою тероризму може правити вказівка на те, що тероризм - це злочинна діяльність, яка складається із застосування, погрози застосування або створення умов для застосування насильства застрашливого (терористичного) характеру. Під таким слід розуміти насильство, яке застосовується з метою залякування держави, суспільства й окремих груп населення або яке полягає в умисному застосуванні засобів, здатних викликати небезпеку для колективу людей, і має внаслідок цього застрашливий ефект.

'Див.: Криміногенна ситуація в Україні: оцінка, тенденції, проблеми: Звіт МВС. - К., 1995.

¹ Див.: Тероризм - новий вид війни //Голос України. - 1996. - 18 квіт. ³ Див.: Криміногенна ситуація в Україні: оцінка, тенденції, проблеми: Звіт МВС. - К, 1998.

І.О. Христич,
кандидат економічних наук, доцент.
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого (м. Харків)

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА І ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПОСАДОВИХ ЗЛОЧИНІВ

За даними соціологічних досліджень, кримінально-правової статистики в останні роки рівень посадових злочинів значно підвищився. На жаль, кримінально-правова статистика не відтворює дійсні обсяги цих злочинів у зв'язку з їх високою латентністю, труднощами виявлення і низькою ефективністю

© Христич І.О., 2000.

діяльності правоохоронних органів у цьому напрямі. Проте є всі підстави спостерігати тенденцію до зростання посадових злочинів у

загальній структурі всієї злочинності.

Протягом **1998** р. органами **МВС** та прокуратури України виявлено **1157** організованих злочинних груп (на **78** більше, ніж у **1997** р.), якими вчинено **9273** злочини (зростання на **25%**), з них **5386** злочинів - тяжкі. Якщо в **1995** р. членами організованих кримінальних структур учинено кожний **18** злочин у загальній кількості групових, зареєстрованих відповідними органами, то в **1996** р. кожним **12**, в **1997** р. - кожний **10**, в **1998** р. - кожний **9** злочин.

Із загального числа зафіксованих кримінальних проявів, учинених членами організованих злочинних угруповань, **750** злочинів учинено у фінансово-кредитній системі (з них **630** - у банківській сфері), **133** - у сфері зовнішньоекономічної діяльності, **573** - у комерційних структурах.

Підрозділами СБУ за розглядуваний період виявлено **50** злочинних груп, якими вчинено **50** злочинів. Установлено **183** особи, які вчинили злочини в складі організованих злочинних груп. Серед злочинів, виявлених СБУ, домінують контрабанда (**62,0%**) та розкрадання державного або колективного майна в особливо великих розмірах (**20,0%**).

У структурі організованої злочинності переважають злочини з корисливою спрямованістю. Більше половини з них (**60,0%**) - розкрадання державного та колективного майна шляхом привласнення, розтрати чи зловживання посадовим становищем, крадіжки, грабежу, а також розбійні напади, вимагання, хабарництво.

Серед посадових злочинів, як свідчать результати дослідження, проведеного сектором вивчення причин злочинності ЮПЗ АПРН України, одним з найбільш суспільно небезпечних є хабарництво. Воно призводить до дезорганізації управлінської діяльності, подриву авторитету органів влади й управління. Досить часто хабарництво поєднується з учиненням різноманітних економічних злочинів. За оцінками фахівців, до кримінальної статистики потрапляє **25%** випадків хабарництва. (Так, за попередньою змовою групою осіб у **1996** р. було виявлено тільки **512** випадків, у **1997** р. - **697**).

На нашу думку, рівень латентної злочинності хабарництва набагато вищий. Серед опитаних нами громадян 56,7% давали хабара посадовим особам, з них понад 60% - неодноразово.

Серед загальної чисельності осіб, які вчинили злочин, посадові особи становлять невеликий відсоток. Разом з тим серед тих, які одержали хабара, вони складають (за вибірковими даними) близько однієї третини всіх осіб, які вчинили злочини. Посадовими особами, які обіймали відповідальну посаду, було вчинено злочинів у 1996 р. - 321, у 1997 р. - 450, з них раніше були судимі за хабарництво (ч.2 ст. 170 КК): у 1996 р. - 83, у 1997 р. - 151. Отже, для хабарництва не є характерною групова злочинність, яка, за даними нашого дослідження, становить ледь більше 30%, а рецидивна - 5%.

Результати опитування показали, що 9,7% осіб давали хабара працівникам виконавчих комітетів, 16,7%-керівникам промислових підприємств. Слід відзначити і досить широкий діапазон сфер життєдіяльності, в яких найбільш випукло проявляється корупція. На запитання, за які дії респонденти давали хабара, були одержані такі відповіді: за надання квартири - 4,5%, за вступ на навчання - 6,8%, за влаштування на роботу - 15,9%, за реєстрацію підприємства - 4,5%, за одержання листка непрацездатності - 38,7%.

Аналіз кримінальних справ показав, що профілактична діяльність органів внутрішніх справ і судів занадто низька. Лише по 14,6% кримінальних справ були винесені подання слідчих і 8,6% - окремі ухвали суддів. Слід відзначити і досить низьку їх якість, формальний характер більшості з них. 35,4% опитуваних громадян давали хабара працівникам правоохоронних органів (з них 19,4% - працівникам органів внутрішніх справ), 38,7% - іншим державним службовцям, причому за звільнення від кримінальної або адміністративної відповідальності - 2,3%, порушення правил дорожнього руху - 6,8%, одержання закордонного паспорту - 9,1%, інше - 11,4%.

Крім того, в суспільній свідомості сформувалася чітка установка на те, що хабарництво й корупція - це притаманне

нашому суспільству явище, про що заявили у своїх відповідях 87,9% опитуваних і лише 10,8% висловили думку, що ці явища засуджуються суспільною мораллю, а 3% - що це злочинна поведінка.

Вивчення механізму давання хабара показало, що побоювання бути притягнутим до кримінальної відповідальності відсутні як у хабарника, так і в особи, яка дає хабара. 65,5% опитуваних давали хабара без посередників. На запитання, чому вони не звернулися до правоохоронних органів з повідомленням про вимагання хабара або про факт його давання, респонденти відповіли: немає сенсу - 25,8%, головне - позитивне вирішення питання - 32,3%, не даси - нічого не доб'ється, кругова порука - 16,1%. Таким чином, можна зробити висновок, що населення не вірить у соціальну справедливість і можливість правоохоронних органів надійно захистити людей від хабарників. За одержаними нами даними, позбавлення волі було призначено лише 26% осіб, із них покарання нижче нижчої межі призначено 80%, конфіскація майна - 30,2%, а позбавлення права займати певні посади - 25% засуджених.

Ефективна боротьба з посадовими злочинами не може бути здійснена внаслідок разових і короткочасних акцій будь-якого ступеня активності та суворості на будь-якому рівні, а потребує довготривалих соціально-економічних, політичних і правових перетворень. Ця діяльність має базуватися на поєднанні профілактичних і репресивних заходів. При цьому слід приділяти увагу заходам як загальносоціального, так і спеціально-кримінологічного характеру.